

Comemorarea martirilor, victime ale nazismului, din nordul Transilvaniei

Într-o atmosferă de pietate și de reculegere, obștea noastră a comemorat împlinirea a 25 de ani de la deportarea populației evreiești din nordul Transilvaniei.

În ziua de 15 mai 1969 a avut loc un serviciu divin la Oradea, în templul mare ortodox. A participat un mare număr de credincioși, precum și delegați din toate comunitățile din nordul Transilvaniei. La ceremonie au participat conducătorii de culte și anume: Prea Sfințitul episcop Valerian Zaharia al Oradei; dr. Vasile Hoszu, vicar general romano-catolic Oradea; Sîpos Francisc, ordinariu romano-catolic Satu-Mare; Szabo Ioan, secretarul protopopiei romano-catolice Satu-Mare; Santha Paul, vicarul episcopiei reformate Oradea; Bardi Emeric, protopop reformist jud. Bihor; Boda Jozsef, preot unitarian, reprezentind pe episcopul Kiss Alexe.

Au fost de față d-nii: Moise Floritoiu, vice-președinte și Emil Cotoi, secretar al Consiliului popular județean Bihor; Eugen Trică, prim vice-președinte al Consiliului popular al municipiului Oradea; Ludovic Breiner, din partea comitetului foștilor deținuți antifasciști; Melencu, imputernicitul pentru județul Bihor al Departamentului Cultelor.

Au rostit cuvântări d-nii: Otto Rappaport, Cluj, din partea comunităților din nordul Transilvaniei; Moise Floritoiu, din partea organelor locale ale puterii de stat; Prea Sfinția Sa episcop Valerian Zaharia; dr. Hoszu Vasile, vicar general romano-catolic Oradea și Shanta Paul vicarul episcopiei reformate Oradea.

Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a rostit o impresionantă predică.

Serviciul divin s-a încheiat prin kadiș, rugăciune de pomenire a morților, rostit în cor de întreaga asistență, în memoria martirilor.

Întreaga asistență s-a reculea apoi în fața monumentului ridicat în memoria martirilor. Au fost depuse coroane de flori din partea Consiliului popular al județului Bihor și din partea Federației Comunităților evreiești (M) din România.

CEREMONIA DE LA BUCUREȘTI

La București, comemorarea martirilor din nordul Transilvaniei a avut loc în ziua de 18 mai a.e. În templul coral — plin pînă la ultimul loc — se aflau credincioși din Capitală, precum și delegați ai comunităților din întreaga țară. Au fost de față conducătorii de culte și anume: Prea Sfințitul episcop Visarion, reprezentind pe Prea Fericitul Justinian, patriarhul Bisericii ortodoxe române; preot Alexandru Ionescu, vicar al episcopiei ortodoxe București; David Gyula, rectorul Institutului teologic protestant Cluj; dr. Kovacs Lajos, vicarul Bisericii unitariene — Cluj; Rapp Karoly, vicarul super-intendenței evanghelice S.P. Cluj; ieromonah Zarah Barunian, secretarul episcopiei armene București; Covaci Nicolae, președintele cultului baptist.

Au fost de asemenea prezenți d-nii: I. N. Bărbulescu, director general al Departamentului Cultelor; prof. Tudor Ionescu, președinte și prof. Sabin Antonescu, din partea Comitetului național pentru apărarea păcii;

Ion Borcea, vice-președinte al Consiliului popular al municipiului București; Nicolae S. Moraru, secretar al Comitetului foștilor deținuți antifasciști.

Serviciul divin a fost oficiat de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen, secondat de prim-cantor A. Guttman și de corul templului.

Au rostit cuvântări d-nii: Ludovic Bruckstein, scriitor, fost deportat; Prea Sfințitul episcop Visarion; David Gyula, rectorul Institutului teologic protestant — Cluj; Covaci Nicolae, președintele cultului baptist; Nicolae S. Moraru, din partea Comitetului foștilor deținuți antifasciști; prof. Tudor Ionescu, președintele Comitetului național pentru apărarea păcii.

O predică impresionantă a rostit Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen.

La mormintele simbolice ale martirilor de la cimitirul Giurgiului (unde sînt înhumate cîteva bucăți de săpun R.J.F., făcute de nașiți din trupurile unor evrei) a avut loc un pelerinaj și s-au depus flori din partea Consiliului popular al municipiului București și a Federației Comunităților Evreiești (M) din Republica Socialistă România.

Cuvîntul d-lui Otto Rappaport - Cluj

Morții care mor așa cum se moare de obicei, cum moare toată lumea, mai dau din cînd în cînd un semn de viață. Morții noștri, însă, nu știu vorbi. Ei sînt tăcuți și neînduplecați în muțenia lor sacră și cutremurătoare. Căci morții noștri n-au murit. Știu prea bine că noi n-am vechetat la căpătușii lor, că noi n-am zăcut șapte zile la pămînt de dolii lor, că noi n-am presărat flori pe ale lor morminte. Fiindcă nicăieri, între cer și pămînt, ei n-au mormint. Cum zice poetul Katzenelson, în poemul său despre poporul ucis: „Cum să te jalești, cum să-ți porti dolul cînd nu ești decît o palmă de cenușă între cer și pămînt?”

Pretutindeni pe acest glob de tină, scufundat în orori și crime, luminat totuși de vrei și speranțe, oamenii se duc cu capetele plecate să se reculeagă la mormintele celor dragi, aprind luminări și presară flori. Dar noi, unde să ne ducem, pe ce morminte să aprindem o luminare, unde sînt mormintele lor?!

Nu de mult am fost la Auschwitz, la Treblinka și la Maidanek. Am vrut să spun Kadishul orfanului la mormintul părinților, al fraților și al prietenilor. Dar nu era cu putință, fiindcă acolo, pe acele plauri pe veci blestamate, nu se găsesse mormintele lor.

Dar atunci, totuși, unde este mormintul lor?

După 25 de ani ne-am întors aici în orașul lui Iosif Vulcan și al lui Fehér Dezső și Emőd Tamás, al lui Bela Breiner și Minszki Ludovic, al lui Benjamin Fux, al lui Israel Hager și doctorului Keeskeméti, al lui Léda și Ady Endre, am venit să întrebăm cu cuvintele Genezei: Unde este fratele tău Abel?

(Continuare în pag. U-a)

Plecarea în străinătate a Eminenței Sale d-lui Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

Duminică 25 mai 1969 au părăsit țara, plecînd în Elveția și în Anglia, Eminența Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen.

Eminența Sa va participa la o întîlnire iudaică-creștină care va avea loc la Geneva, între Conciliul ecumenic al bisericilor creștine și reprezentanți de seamă ai iudaismului mondial, unde se vor dezbate diverse probleme de interes comun pentru toate bisericile.

D-na va lua apoi parte la o ședință a Prezidiului (Governing Council) Congresului Mondial Evreiesc, care va avea loc la Londra.

D-na va mai răspunde, cu acest prilej, și altor invitații ce i-au fost adresate de diverse foruri și organizații rabinice și comunitare.

La aeroportul Băneasa au fost prezenți, spre a conduce pe d. Șef rabin și d-na dr. Rosen, conducătorii Federației în frunte cu d-nii: Emil Sechter, secretar general al F.C.E.(M); Daniel Segal, președinte și Martin Băluș, vicepreședinte al Comunității evreilor (M) din București, precum și fruntași ai vieții evreiești din capitală, d. prim-rabin I. M. Marilus, cleric, funcționari ai Comunității, efori de temple și sinagogi, numeroși enoriași.

A fost de față d. director Ion Lungeanu, șeful protocolului din Departamentul Cultelor.

CONFERINȚA PE ȚARĂ A COMUNITĂȚILOR

În zilele de 18—20 mai 1969 a avut loc la București conferința pe țară a comunităților. Timp de 3 zile, conducătorii celor 75 de comunități din țară au dezbătut, într-o atmosferă constructivă de lucru, problemele concrete ale activității de fiecare zi, au făcut un util schimb de experiență, primind totodată îndrumări prețioase din partea conducătorilor Federației.

Ordinea de zi a conferinței a cuprins:

1. Darea de seamă asupra activității desfășurate de Federația Comunităților Evreiești (M) în răstimpul scurs de la ultima consfătuire pe țară (aprilie 1968) — raport prezentat de d. av. Emil Sechter, secretar general.

2. Expunerea Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele F.C.E. (M) despre sarcinile actuale ale comunităților.

3. Discuții pe marginea expunerilor și referate ale unor conducători de comunități.

Deschizind conferința, președintele F.C.E. (M), d. Șef rabin dr. Moses Rosen a adresat un călduros cuvînt de salut conducătorilor de comunități și clericilor din întreaga țară, prezenți la consfătuire, subliniind că ea reprezintă un moment important în viața obștei evreiești din România. D-na și-a exprimat nădejdea că lucrările conferinței vor contribui la înlăturarea deficiențelor ce se mai fac resimțite uneori în activitatea comunitară, la generalizarea metodelor celor mai bune, la ridicarea la un nivel superior a întregii activități.

D. av. Daniel Segal, președintele Comunității evreilor (M) din București, a adresat un cuvînt de salut conferinței în numele celei mai mari comunități din țară.

La primul punct al ordinii de zi, d. Emil Sechter a prezentat darea de seamă asupra activității desfășurate de F.C.E. (M) în ultimul an. D-na a înfățișat principalele acțiuni din anul 1968; acțiunea de Pesah; organizarea cantinelor; acțiunea de asistență a coreligionarilor bătrîni, bolnavi sau fără familie; asigurarea alimentației rituale a cre-

dincioșilor etc. Raportul a înfățișat sprijinul acordat de F.C.E. (M) pentru întreținerea și repararea unor temple, sinagogi și alte așezăminte de cult, buna îngrijire a cimitirelor etc.

Un capitol distinct al dării de seamă a fost consacrat gestiunii materiale. Raportorul a prezentat cifre cu privire atît la veniturile, cît și la cheltuielile F.C.E. (M) în anul 1968, învederînd spiritul de economie și grijă maximă cu care sînt manipulate fondurile.

DI. Martin Băluș, șeful secției administrativ-financiare a F.C.E., a completat darea de seamă, prezentînd principalele realizări din acest sector.

DI. Micu Herșcovici, șeful secției asistență, a expus criteriile și metodele după care se desfășoară activitatea în acest sector important.

Într-un amplu expozu, președintele F.C.E. (M), d. Șef rabin dr. Moses Rosen a înfățișat delegaților obiectivele comunităților, realizările obținute, precum și sarcinile ce se pun în prezent în fața comunităților. D-na a subliniat din capul locului că toate înfăptuirile sînt un corolar al libertății depline de care se bucură toți cetățenii țării, indiferent de naționalitate, rasă sau credință religioasă. De asemenea a insistat asupra prestigiului de care obștea evreiască din România se bucură printre evreii din întreaga lume.

Trecînd la aspectele concrete ale activității de fiecare zi, conducătorul spiritual a insistat asupra răspunderii ce incumbă celor ce se devotează treburilor obștei. Pentru a fi la înălțimea acestei răspunderi și a obține rezultatele scontate, conducătorii de comunități — mari sau mici — trebuie să se călăuzească după străvechile noastre principii iudaice, să muncească dezinteresat, să păstreze strînsă legătura cu credincioșii. Conducătorii comunităților trebuie să vină cît mai des în mijlocul enoriașilor, să frecventeze sinagoga și celelalte instituții de cult, să colaboreze strîns cu clericii, păstori spirituali ai obștei. În același timp, conducătorii comunităților sînt înduși în permanență să apropie coreligionarii de comunitate, de care sînt simți atașați, plătind cu regularitate contribuția benevolă, participînd la manifestările religioase și tradiționale etc.

O atenție deosebită sînt acordată educației religioase a membrilor obștei. În rîndurile coreligionarilor există o mare dorință de a cunoaște bazele credinței noastre, limba sîntă, valorile spirituale, etice și religioase, create de poporul nostru în decursul milenilor. Conducătorii comunităților — în primul rînd cele mai mari — au datoria morală de a da curs acestei năzuințe. În această direcție, în cîteva comunități (București, Timișoara, Iași, Cluj, Galați) s-a făcut în ultimul timp un început promițător: au fost organizate cursuri de limbă ebraică, se țin prelegeri de iudaistică etc. Ecoul larg ce le-au găsit aceste cursuri arată cît sînt de necesare. Concomitent cu aceste cursuri, este necesar a se da în continuare cea mai mare atenție formelor tradiționale de studiu, anume

Oradea, 15 mai 1969. La monumentul martirilor, victime ale nazismului.

(Continuare în pag. IU-a)

Cum l-am cunoscut pe Itic Manger

desen de PERAHIM

Încetarea din viață a marelui poet Itic Manger, născut pe meleagurile noastre, mi-a răscălit amintirile și m-a îndemnat să scriu cele ce urmează.

La noi acasă există un cult pentru Itic Manger. Mama, pasionată pentru literatura idiş, cunoaște baladele lui; pentru tata el reprezenta mai mult: Itic Manger era fiul meșterului lui. De la el a învățat arta croielii. Familia Manger, poposește, după primul război mondial, în dulcele tirg al leșilor — unde, între altele, bătrînul croitor putea găsi un pahar de veritabil Cotnar, pentru a cărui degustare găsea oricînd timp — lucru moștenit și de Itic. Dar cea mai importantă moștenire era umorul. Și avea bătrînul Hilel Manger un umor... Dar și o seriozitate în muncă — și aceasta moștenită de copiii lui. Pe vremea aceea bătrînul era socotit cel mai meșter croitor din capitala Moldovei. Itic, împreună cu fratele său Natan și cu tatăl meu, de la el a învățat meserie. Și au învățat-o temeinic. Numai că Itic visa altceva și visul i s-a împlinit.

Citeva cuvinte despre fratele său Natan Manger. Am stat un timp vecin cu el. Desi a rămas croitor, era un erudit. Vorbea curent germana, rusa, franceza, idiş și bineînțeles româna. Avea o bibliotecă de învidiat. Opere complete Goethe, Schiller, în original. De asemenea, Kant, Hegel, Marx. Un raft întreg era ocupat de cele 20 de volume groase ale unei enciclopedii. Era abonat la ziare și reviste franceze de stînga. De altfel, și el și sora sa Janeta erau militanți ilegaliști. Pasionați de șah, era în stare să stea ore întregi pentru a dezlega sau construi probleme de șah.

În 1931 familia mea se mută la București, aproximativ o dată cu familia Manger. În 1934 sau 1935 — nu-mi amintesc exact anul — sosește în vizită în țară, venind din Polonia, Itic Manger. Trebuie să amintesc că în acea perioadă, Itic se stabilise la Varsavia. L-a atras faptul că în Polonia, unde trăiau patru milioane de evrei, existau mai multe edituri de limbă idiş. Cînd a venit în vizită la București, Itic Manger era deja un nume. Presa de specialitate îl numea „părintele baladei idiş”, era cunoscut peste hotare — între altele — și ca autorul unuia din cele mai reușite poeme închinată Marii revoluții socialiste din octombrie.

Pe vremea aceea, noi locuim în București, pe strada Olteni. Eu aveam 13—14 ani și eram elev de liceu. Itic Manger a tras la noi, casa noastră fiind mai acătării ca a familiei sale; de altfel, el era pentru noi nu numai un oaspete drag, ci era socotit ca o rudă apropiată. Îl țineam în minte și acum: slab, înalt — sau poate nu s-a părut mie care eram un pușoi — cu o față oșoasă, părul răvășit, niște ochi sfredelitori și îmbrăcat boem. De altfel, spiritul de boemie caracteriza întreaga familie Manger.

Și în jurul unui ceai cu rom — bătrînul Manger ruga întotdeauna: „mie, ceaiul separat, romul separat...” au început să se depene veștile, amintirile. Mai întîi a răspuns Itic la întrebările noastre: era multumit, lucra mult, i se tipărea tot, cărțile lui ajungeau în numeroase țări, unele din poezile sale au fost traduse în numeroase limbi, primea multe scrisori din străintătate, sănătatea îi era însă subredă; de altfel, datorită firii sale boeme, nici nu se îngrijea. „Doctorii ăștia nu știu nimic...”, susținea el. Ca și Moșiere, Itic Manger nu avea încredere în medicină. Apoi am răspuns noi la întrebările

lui. Îl interesa totul, inclusiv situația politică și economică a României. La sfîrșitul mesei ne-a recitat din ultimele sale lucrări. Avea o memorie formidabilă. Tinea minte și izbutea să redea mii de versuri ale sale sau ale altora. Și ce talent de actor avea... Întra în pielea fiecărei personaj.

Într-una din seri, Itic Manger a ținut o conferință la Barașeum. Luase ființă acolo (localul de așăzi al Teatrului evreiesc de stat) un ateneu cultural evreiesc, care tocmai în acea perioadă inițiasă un ciclu de conferințe despre umorul evreiesc în comparație cu umorul altor popoare. Locuința noastră fiind aproape de Barașeum, eram nelipsit de la aceste conferințe la care, dacă nu mă înșeală memoria, au luat cuvîntul Barbu Lăzăreanu, Iacob Gropper, Ion Pribeagu și alții de care nu-mi mai amintesc. Invitat să vorbească, Itic Manger a acceptat cu plăcere, luîndu-și ca temă orașul Helm*. Ironizîndu-i pe acei care încercau să determine geografic această localitate a proștirilor generatoare de suculente anecdote, a lansat ipoteza că Helm ar deriva de la cuvîntul „hulam” (în idiş yid, închipuire). Trecînd apoi la temă el a făcut o comparație între umorul popular evreiesc și românesc, arătînd prin exemple unele asemănări, dar mai ales cum folclorul românesc a influențat asupra celui evreiesc. Continuuînd și ideea, el a vorbit și despre influența muzicii populare românești în cîntecul evreiesc, legat între altele de faptul că teatrul evreiesc — cu specificul său muzical — dramatic — s-a născut în România. El s-a mai referit la faptul că limba idiş cuprinde și numeroase cuvinte românești, unele din ele intrînd și în idişul literar. Aceasta, după el, datorită în special lui Goldfaden, inițiatorul teatrului idiş (modest ca întotdeauna, Itic Manger s-a ferit să vorbească despre el — inițiatorul baladei în limba idiş — și care vorbind idişul din România, l-a folosit și în paginile sale). Căutarea sa — vorbită în românește — plină de vervă, pigmentată de numeroase anecdote, a fost primită cu interes și căldură de publicul ce umplea sala pînă la refuz. Minute în șir aplauzele nu mai conțineau. Manger nu a fost lăsat să părăsească scena pînă n-a recitat din poeziile sale. Una de care mi-amintesc este „balada bețivului” (n-aș putea jura că titlul este exact) în care se redă monologul unui car întrecuse măsura la băut și care se căznea, fără să izbutescă, să numere sticlele consumate...

Și acum, o altă întîmplare. Vin odată de la școală și mă opresc la atelierul tatălui meu, undeva pe strada Doamnei. Era, cum se spune, mort-sezon. Itic Manger stătea la o suetă cu al meu părinte. La un moment dat, în atelier intră cunoscutul scriitor Al. O. Teodoreanu (Păstorel), vechi client al lui tatăl meu, care-l prezentă pe Manger autorului „Cronicii măscăriciului Văluțuc”. Păstorel, într-un costum elegant, cu o perla naturală la cravată, proaspăt ieșit de la frizer, se uită puțin descumpănit la figura boemă a lui Manger și-i se prezintă, într-o franceză impecabilă: „Teodoreanu, scrierul și jurnalist, membru du P.E.N.-club”. Itic îi răspunde în românește — spre mirarea lui Păstorel care-l credea străin — „Și eu sînt membru al P.E.N.-clubului”. Și a început discuția. Ea a pornit de la un înel pe care-l purta Păstorel. Era un înel masiv de aur, cu o pecete pe care erau gravate cîteva cuvinte latinești. La cererea lui Manger, Păstorel i-a explicat: Am gravat aici devisa după care mă conduc și care sună așa: „În viață fac ce vreau, în artă fac ce pot”. „Fără să o am undeva înșersă, aceasta e și deviza mea”, replicase Itic Manger. Și între cei doi mari scriitori, ambii maeștri ai umorului, amîbi plăcîndu-le să degust un pahar de vin bun, s-a încins o suetă din care scîpărau scînteii: după care au pornit la brăt, nu știu unde, presupun la o bodegă cunoscută de Păstorel, deoarece era notoriu că ambii nu sufeau să discute „pe uscat”...

Din acel an nu l-am mai văzut pe Itic Manger, dar legăturile mele cu familia lui s-au strîns și mai mult și aveam vesti despre el. Asta pînă în anul 1936, cînd familia mea s-a înapoiat la Iași. În toamna anului 1939, trupele naziste au cîmpit Polonia. Manger a izbutit însă să se refugieze. A trecut din nou prin România, dar nu s-a oprit la Iași, ci s-a dus direct la familia sa la București și apoi mai departe la Londra.

În 1940, familia lui Itic Manger — între timp bătrînul murise — amenințată de a fi arestată pentru activitate comunistă — se întorc în orașul lor de baștină. După terminarea războiului m-am reîntîlnit doar cu sora, Janeta. Ea ne-a povestit că tatăl și fratele ei au murit într-un lagăr.

Cît despre Itic Manger — în ultimii săi ani — bolnav, dar încărcat de glorie — a părăsit Londra pentru a se duce în Israel unde se afla sora lui.

Desi, întîlnirea mea cu Itic Manger a fost scurtă, ea a rămas adînc întipărită în memoria mea și mă asociez cu căldură sugestiilor lui St. Roll din „Contemporanul” ca cineva știe precia sarcina grea, dar de onoare, de a traduce în limba română frumoasele sale balade.

G. IOSUB

Din înțelepciunea străbună

Lucrul cel mai important

O legendă talmudică susține că, într-un rînd, șahul unei țări s-a îmbolnăvit de o boală grea și medicii i-au arătat că numai laptele de leoaică îl poate vindeca. Șahul a trimis un sol al său la regele Solomon, ca acesta să-l învețe cum să dea peste leacul prescriș. Regele Solomon l-a chemat pe oșteanul Banaia ben Iehoiada și i-a poruncit să facă rost de lapte de leoaică pentru șah. Banaia a luat cu sine zece capre și s-a dus la o peșteră unde știa că se află o leoaică ce-și alăptează puii. În prima zi i-a aruncat, de la distanță, fiarei o capră. A doua zi s-a apropiat ceva mai mult, aruncînd a doua capră. A treia zi s-a apropiat și mai mult și tot așa, pînă în ziua a zecea, cînd s-a împrietinit între-atita cu leoaica încît a izbutit s-o mulgă și să ducă regelui Solomon laptele atit de trebuitor regescului bolnav.

Sfetnicul șahului a pornit cu laptele prețios spre casă. Pe drum s-a culcat lîngă un pom și a avut următorul vis. Mădularele corpului se certau între ele cui i se datorește mai mult împlinirea misiunii. Picioarele susțineau că lor li se datorește, căci au alergat. Mîinile afirmau că al lor e meritul, fiindcă altminteri n-ar fi avut cine duce laptele. Ochii susțineau că fără ei n-ar fi reușit nici mîinile, nici picioarele. La urmă cuvîntă și limba spîndu că fără ea toate-s zadarnice. Mădularele s-au miniat că limba, care n-are nici un os și se află mereu la adăpost se încumetă să vorbească cu atita obrăznicie.

Sfetnicul s-a trezit cam buimac, dar își văzu de drum. Cînd ajuns în sala șahului, spuse: Am adus laptele de cătea după care am fost trimis! La aceste vorbe șahul se minie peste măsură și porunci ca sfetnicul să fie spînzurat. În timp ce era dus spre spînzurătoare, limba zise către celelalte mădulare: „Numai eu vă pot salva, dar pentru a o face vă cer să recunoașteți că eu sînt partea cea mai de seamă a trupului”. Mădularele se învîră și limba spuse călăului că are ceva din cale afară de însemnat de incredință șahului. Călăul îl duse, dar, pe sfetnic din nou în sala tronului și atunci limba spuse: „Majestate, țin să-ți arăt că în acele locuri îndepărtate de unde am adus laptele, leoaicei i se spune cătea. În al doilea rînd, vreau să-ți mai spun că n-are importanță cum i se spune fiarei. Important e să bei laptele și te vei convinge că e leacul potrivit.” Șahul făcî înțormăi și s-a vindecat iar sfetnicul a scăpat cu viața.

Lată, dar, că viața omului depinde de limba sa și ferească Dumnezeu ca limba să dorească să se răzbune...

FILME DESPRE RABI LOW

Studiourile cehoslovace au realizat recent două filme documentare avînd ca temă centrală figura legendară a rabinului Low — Maharal, creatorul Golemului.

NAVE ROMANEȘTI PE OCEANELE LUMII

Pe mările și oceanele lumii se găsește în cursă 47 de nave sub pavilion românesc care, în baza acordurilor comerciale pe care România le are cu numeroase țări, efectuează diferite transporturi de mărfuri.

Recent la Navrom s-a primit o radiogramă prin care autoritățile portuare de la Mariel (Cuba) comunică începerea descărcării unor produse ale industriei constructoare de mașini și chimice românești, de pe cargoul „Timișoara”. La Londra și Shorham, „Succava” a sosit cu produse ale întreprinderilor de prelucrare a lemnului din țară, la Rotterdam, „Oradea” a dus laminată iar în portul sovietic Poti de la Marea Neagră se află vasele „Brăila” și „Deva”, care au transportat profile de oțel și diferite alte mărfuri. În Finlanda este așteptat vasul „Baia Mare” cu o mare cantitate de aluminiu și preparate alimentare.

Alte motonave se îndreaptă spre țară cu materii prime, utilaje și instalații etc. După ce a făcut o cursă cu destinația New York, petrolierul „Oltenia” a ancorat în raza portului libian Ras Lanuf pentru a satisface o cerere a unei firme petrochimice. Vasele „Dunărea” și „Maramureș” au adus din porturile indiene Madras și Paradeep minereu de fier pentru uzinele metalurgice.

AUTOTURISMUL „DACIA-1100”

„Dacia-1100”, primul autoturism românesc, a devenit în scurt timp mașina obișnuită pe toate drumurile țării. În numai 8 luni tinăra uzină constructoare de lîngă Pitești a asamblat aproape 7.000 de autoturisme de acest fel.

Potrivit prevederilor, în 1969 se vor realiza 12.000 de autoturisme „Dacia-1100”. Numeroasele solicitări au impus continuarea producției acestui tip de mașină și în anul 1970. Este de remarcat că la asamblarea autoturismelor a început să se folosească și repere asimilate din țară, la același nivel tehnic cu piesele originale, livrate de firmele „Renault”.

Concomitent cu procesul de fabricație a autoturismelor „Dacia-1100”, la uzina argeșeană se execută lucrările pentru etapa a doua de dezvoltare a întreprinderii, în vederea trecerii la producerea altor tipuri de autoturisme.

ACTORI ROMÂNI LA PARIS

O seară teatrală românească prezentată de trupa teatrului „C. Nottara” din București a avut loc la Teatrul cetății universitare internaționale din Paris. Asistența a făcut o caldă manifestație actorilor români.

...ȘI LA FLORENȚA

Spectacolul „Moartea lui Danton”, prezentat de teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” din București în cadrul Festivalului internațional al teatrelor de la Florența a fost apreciat în mod deosebit.

COPERTE EBRAICE

Muzeul de artă grafică de la Tzfat a editat recent o monografie consacrată copertelor de cărți evreiești apărute în decursul secolelor, de la inventarea tiparului. Monografia este ilustrată cu 123 de planșe reprezentînd coperte ale unor cărți apărute din anul 1484 și pînă în zilele noastre.

Sa, colaj din perioada romană dezgropat recent în Israel

Personalități ale iudaismului din România

Dr. MOSES GASTER—trei decenii de la moartea sa

Într-o zi de toamnă a anului 1856 s-a născut la București, în fostul cartier evreiesc Calea Văcărești, cel care avea să fie mai târziu savantul și rabinul erudit Moses Gaster. La scurtă vreme după nașterea sa părinții s-au mutat pe strada Sticlari, din același cartier. Aici și-a petrecut savantul copilăria și primii ani ai tinereții.

Se trăgea dintr-o veche familie evreiască, originară din Olanda. Bunicul său, Azriel Gaster, a fost staroste breslei negustorilor din București și a contribuit mult la dezvoltarea comerțului între România și alte state. A construit un templu și datorită inițiativei sale, împreună cu alți evrei bucureșteni a creat primele grădinițe pentru copii evrei. Tatăl lui Moses a fost mulți ani mai întâi secretar, iar apoi consul al Olandei în România.

De foarte tânăr Moses Gaster s-a evidențiat prin calități excepționale la învățătură. După terminarea liceului pleacă la Breslau, unde se înscrie la Facultatea de filozofie. După cîțiva ani de studii, în anul 1789, își ia doctoratul la universitatea din Leipzig. Concomitent studiază la renumitul seminar rabinic din același oraș, în anul 1881 obținând diploma de rabin.

La că se scrie în acel timp unui prieten din București: „Am urmat studiile iudaice nu pentru obținerea unui post de rabin, ci din dorința de a cunoaște științele iudaice și bogatul trecut al poporului evreu, de care aparțin”.

Încă din timpul studenției, începe cariera sa de filolog, folclorist și cercetător literar. În anul 1876 publică în cele mai prestigioase gazete românești o seamă de lucrări științifice despre limba și literatura română fiind considerat ca unul din cei mai buni cercetători în acest domeniu.

După terminarea studiilor se întoarce la București, unde începe o bogată activitate în domeniul istoriei literare și al lingvisticii. Casu din București devine un loc de adunare a învățaților. Aici se adună în fiecare sîmbătă seara cei mai mari literați și oameni de cultură români din acel timp. Toți admiră multilaterală sa personalitate și îi prevăd un viitor strălucit.

Din acel timp datează și primele sale lucrări în domeniul iudaismului. Serie în limba română „Istoria Bibliei, de la crearea lumii pînă la Hașmonații”, lucrare care a apărut în mai multe ediții. Traduce într-o frumoasă limbă arhaică un Sîdru sub titlul „Rugăciuni pentru israeliți”. În prefață, în care arată umanismul rugăciunilor evreiești, el spune: „Noi evreii avem rugăciuni care se spun zilnic sau de sărbători. Rugăciunea evreiască este permanentă și nu întrerupătoare. Ea este generală. Fiecare în rugăciunea sa se roagă pentru binele tuturor și niciodată numai pentru el”.

În „Anuar pentru Israeliți”, editat și redactat de M. Schwartzfeld, dr. Moses Gaster publică multe lucrări științifice, printre care: „O scurtă privire asupra literaturii ebraice” din care reproducem „Literatura ebraică este asemănătoare unei păduri multimilenare, în care înțînșii copaci de golgi și trîntiri la pămînt, a căror inimă a fost arsă de fulgere și tunete. Frunzele acestor copaci rădăcesc și în zilele noastre, purtate de furtuni”. În anul 1885, dr. Gaster, împreună cu o grupă de intelectuali evrei, e nevoit să părăsească țara. S-a oprit pentru puțin timp la Paris, apoi s-a stabilit pentru totdeauna la Londra. Primii ani trăiți la Londra au fost plini de privațiuni, dar în același timp plini de speranțe. După un timp devine lector pentru limbi slave la Universitatea din Oxford, iar în anul 1887 este ales rabin al comunității evreilor sefarzi din capitala Marii Britanii. Această funcție o deține pînă în anul 1903, cînd este pensionat. Fiind asigurat din punct de vedere material, își continuă fructuoasă sa muncă științifică în trei limbi, engleză, germană, română. Rareori un om a dovedit atât talent și altă capacitate creatoare, căci Gaster a fost în același timp om de știință, scriitor, folclorist, filozof, păstor spiritual. Gaster a publicat un mare număr de lucrări care au produs o puternică impresie în lumea științifică. Să amintim aici doar cîteva dintre ele: „Folclorul idii în evul mediu”; „Contribuții la istoria vechilor sinagogi din Spania și Portugalia”; „Studii despre Moze Rabenu și legendele care au fost create în legătură cu el”. După primul război mondial a apărut în idii lucrarea sa „Ketuba și evoluția ei istorică” cu ilustrații din vechi contracte de căsătorie.

Dintre lucrările scrise în limba română amintim: „Crestomația română”, care conține texte tipărite și manuscrise din secolele X—XIX, apărută în două volume de peste 1100 de pagini; „Istoria literaturii române” și multe alte lucrări remarcabile.

Dr. Gaster a fost unul din întemeietorii „Institutului Științific Evreiesc (I.U.O.) din

Uitna și a publicat unele din lucrările sale în revista institutului (Iwo-Bleter) și în periodicele mai mari editate de această instituție. Multumită limbii sale clare și stilului literar ales, lucrările lui Gaster pot fi citite și azi cu mare interes, el fiind socotit unul din cei mai mari folcloriști din lume.

Pe lângă numărul mare de manuscrise și documente aduse de el din România, și-a îmbogățit interesanta sa bibliotecă din Londra cu manuscrise rare, unicate, și cu incunabile. Între altele posedă o colecție rară de 400 de cărți de rugăciuni pentru femei și peste 800 ediții ale Bibliei în diferite limbi, printre care exemplare rarissime.

La peste treizeci de ani de la plecarea sa din România este invitat să viziteze țara de către ministrul culturii și instrucțiunii publice din acel timp și să țină o serie de prelegeri despre filologia, limba română și despre folclorul românesc. Dr. Gaster acceptă invitația și vizitează România în anul 1923, fiind primit cu multă considerație.

La granița română i s-a pus la dispoziție un vagon special, în care el și fiica sa — care l-a însoțit — au călătorit în tot timpul vizitei lor în țară. În fiecare oraș în care s-a oprit a fost salutat de reprezentanții autorităților.

Dr. Moses Gaster a ținut o serie de prelegeri în 8 orașe, fiind peste tot ascultat cu mare atenție. Majoritatea auditoriului era format în toate orașele din profesori, studenți și alți intelectuali. Toți au admirat frumoasa limbă românească pe care o vorbea, stilul său original și promeniția perfectă, des plescase din România de zeci de ani.

Din cauza muncii intense depuse în cercetarea vechilor manuscrise și documente, vederea i-a slăbit tot mai mult, pînă a pierdut-o cu totul. Dar posedînd o memorie fenomenală el a continuat pînă la ultima suflare munca sa științifică. Se părea că acest om va trăi veșnic, dar în primăvara anului 1939, în timp ce mergea la universitatea Oxford ca să țină o prelegere despre istoria scrierii limbii române a suferit un atac de cord, dîndu-și sufletul la vîrsta de 83 de ani.

Presa din întreaga lume a publicat articole elogioase despre personalitatea lui Gaster, apreciînd deosebita sa muncă științifică. Lucrările sale valoroase, pe care le-a scris în diferite limbi.

Presa românească a vremii i-a consacrat numeroase articole elogioase.

M. LAX.

AFORISME TALMUDICE

Nu provoca leul după moartea sa.

Oricît de veche ar fi învățătura, găsești în ea lucruri noi.

Există lucruri ce nu pot fi dezvăluite decît doar unor oameni decenți.

Fiecare bucurie se serbează aparte; nu amesteca două bucurii!

Judecătorul poate crede numai ochilor săi.

Faptele neghiobului nu pot servi ca argument.

Pacea este un vas plin cu binecuvîntări.

Minuni? Nu te încrede în repetarea lor.

Omule drept n-are nevoie de statuie; faptele sale îl eternizează.

Orice vis conține și naivități.

Ușor îți faci un dușman, greu îți cumperi un prieten.

Mulți vin în casa celui îndoliat, dar fiecare își plînge acolo propria sa durere.

Dragostea fără gelozie nu e dragoste.

Cel care-i iute în dragoste e iute și în ură.

Pe vremea cînd ne iubeam, încăpeam amîndoi și pe o muche de cuțit; acum, cînd nu ne mai iubim, nici patul cel mai lat nu ne este de ajuns.

LITERATURA FALAȘĂ

Evreii etiopieni, cunoscuți sub numele de falași (despre care am mai scris în paginile revistei noastre), posedă o literatură redactată în gueză sau etiopiana clasică; această literatură a fost studiată de cîțiva savanți, printre care A. Z. Aescoly, care a publicat, între altele, o „Culegere de texte falașe”.

Scrierile care constituie această literatură au, în mod esențial, un caracter religios. Există mai întîi Biblia, tradusă în limba gueză după versiunea greacă a Septuagintei și ale cărei cărți sînt după aceeași ordine ca și canonul creștin. În adevăr, se poate constata că acele cărți numite apocrife sau deuterocanonice (care nu figurează în Biblia ebraică) și amme cărțile lui Enoch, Apocalipsul lui Baruch și Ezra IV, aparțin Bibliei falașe. Cît despre celelalte lucrări cunoscute ale literaturii sacre falașe uolăm: Gadla Adam; Gadla Abraham. Ithac și Iaacov; Gadla Muse și Gadla Aaron; Nagara Muse; Ardeet și faptele lui Moșe; Gorgorios, profetul; Predicile lui Elie din Roma; Teezaca Sanbat.

Cu excepția acestora din urmă, toate celelalte texte sînt cunoscute și de creștinii etiopieni, bineînțeles cu variante însemnate, creștinii eliminînd orice terminologie evreiască

și evreii tot ce evocă creștinismul.

Astfel, Gadla Abraham sau „Testamentul lui Abraham” (ca și ale celorlalți doi patriarhi) redă moartea lui Abraham și călătoria sa în lumea cealaltă, aceasta într-un scop didactic și liturgic: termenul este folosit mai ales în legătură cu slujba morților, care la falași se numește Tazkar. În acest text, Mesia este numit „fiul leului”. Cu tot caracterul său compilativ, scrie Aescoly, și cu toată epoca tirie a compunerii sale, Tazkar e o operă apocaliptică foarte importantă a literaturii etiopiene. Este totoclată tipică și pentru literatura falașă. Conține cele două elemente principale care o caracterizează: apocalipsul și înfățișarea unei călătorii în lumea cealaltă.

În Gorgorios profetul, ingerul Mical îi povestește acestuia din urmă cum se desfrînde sufletul din corp și ce se întîmplă după aceea. Descrierea fericirii sufletelor celor drepti, și pedeapsa rezervată celor răi se situează pe linia tradițiilor apocaliptice populare. Cît despre Teeza Sanbat, aceasta este o lucrare cu caracter midrașic, conținînd prevederi referitoare la odihna de Sabat, legende și viziuni apocaliptice, moralizări, predici, imnuri esoterice.

Trebuie subliniat caracterul magic al unei părți a acestei literaturi, ceea ce este contrar însăși esenței iudaismului. Aescoly traduce titlul lucrării Ardeet prin cuvîntul „patriarh” (și nu prin „discipol”); textul conține o multime de nume magice. Printre celelalte texte cu caracter magic cităm tratatul Hekhalot, atribuit lui Ismael și Sefer Raziel, atribuit lui Adam.

Falașii cunosc și un mare număr de rugăciuni liturgice, cele mai multe inspirate din Psalmi. Mai multe texte liturgice sînt conținute în lucrările menționate mai jos. Să menționăm un exemplu de rugăciune magică: „Lăudați fie Domnul Dumnezeu lui Israel, Dumnezeu al tot ce este suflet și a tot ce este trup. Și acesta este numele meu pe care l-am incredințat multumii, pe care gura mea îl va rosti (cu bucurie), ca și cum (ar fi) roua și forța plîmsetelor lor. Și chiar dacă păcatele lor ar fi (nenumărate) ca nisipul (pe malul) mării și (chiar dacă) ar fi grele ca fierul și nenumărate ca cenușa împîrșită în pămînt și ca ceea ce este sîmînța în pămînt: El va ierta multe (păcate) omului.”

Tatăl nostru, Tatăl nostru. Tatăl nostru. Repetă aceasta zi și noapte și El va ierta toate păcatele și fărîdelegile și greșelile și nelegiuirile din drumul său. Și să invoci numele meu în ziua de Sabat și El va șterge păcatul și va ierta.

„Tu ești Domnul luminos și blind, gloriificat și pașnic Primordial, refugiu, frumos, Adonai, El Șadai, Suav-Măreț, Puternic este numele Tău”.

Cu neînmurită durere familia anunță înțetarea din viață a scumpei lor

LIZA TEICH

Înmormintarea a avut loc în ziua de 16 mai 1969, la cimitirul de pe șoseaua Giurgului.

Conferința pe țară a comunităților

(Urmare din pag. 1-a)

cursurilor de talmud tora, învățămîntului talmudic (Hevra Sass) etc.

Mai departe, președintele F.C.E. (M) s-a ocupat pe larg de acțiunea de asistență, subliniînd că ea se inspiră și decurge dintr-un principiu esențial religios iudaic. D-sa a înfățișat criteriile care stau la baza acestei acțiuni, precum și modalitățile în care ele se realizează în practică. Principiul este ca sprijinul să fie cît mai efectiv, corespunzător necesităților celui ce-l solicită și fără ca să se impeteze cu nimic asupra demnității omului. De aceea și modalitățile sînt diferențiate, unii coreligionari primind asistență sub formă de numerar, alții sub formă de alimente și îmbrăcăminte, alții sub toate aceste forme. În prezent, aceste ajutoare se acordă unui număr de 10.000 persoane din toate comunitățile din țară. Eminentă Sa a subliniat seriozitatea și spiritul de deosebită răspundere de care trebuie să dea dovadă conducătorii de comunități și toți acei ce lucrează în acest domeniu.

Legată de aceeași problemă este funcționarea cantinelor rituale, care răspund unei duble cerințe, religioase și sociale. Asemenea cantine funcționează la București, Iași, Botoșani, Dorohoi, Galați, Cluj, Oradea, Timișoara.

Vorbitorul a abordat apoi problema judicioasei administrări a bunurilor obștei, utilizării cu chibzuială a fondurilor, arătînd că toți conducătorii de comunități trebuie să aibe în vedere, în permanență, conservarea atît a valorilor materiale, cît și a celor spirituale (Sifrei Tora, cărți iudaice, obiecte de cult).

Eminentă Sa și-a exprimat convingerea că și de aci înainte clericii, conducătorii comunităților și colaboratorii acestora se vor de-

vota misiunii lor, adresîndu-le mulțumiri și binecuvîntarea sacerdotală.

Discuțiile ce s-au purtat timp de 2 zile au îmbrățișat o sferă largă de probleme comunitare, vorbitorii spunîndu-și părerea asupra activităților generale a comunităților, împărțînd totodată din experiența proprie.

Au luat cuvîntul d-nii: prim-rabin I. M. Mariluz, București; prim-rabin dr. Ernest Neumann — Timișoara; haham Strul Moscovici — Botoșani; David Rosner, președintele comunității din Cluj; dr. Rubin Zenker, preș. com. Iași; L. Haimovici, preș. com. Piatra Neamț; haham Samuel Adler — Cluj; av. L. Jacobsohn, preș. com. Birlad; av. I. Segal, preș. com. Roman; Bernard Hersting, preș. com. Fălticeni; M. Beer, secretarul com. Bistrița; av. Iulius Tadic, secr. com. Ploiești; av. H. Gronich, preș. com. Brașov; Armand Avadic, preș. com. Tulcea; Haim Leibovici, preș. com. Brăila; Elias Rohrlisch, secr. com. Dorohoi; Martin Popper, Timișoara; Isac Schaffer, secr. com. Rădăuți; Lazăr Rosen, consilier com. Botoșani; Ludovic Gluck, secr. com. Sibiu; Avram Stern, secr. com. Craiova; Avram Samuel cons. com. Baia Mare; V. Klein, secr. com. Sighet; av. Sergiu Florian, cons. com. Vaslui; dr. Stein, preș. com. Cîmpulung; Calman Leahu, preș. com. Constanța; Martin Binderer, secr. com. Vatra Dornei; Desideriu Nack, secr. com. Arad; Emil Füllp, preș. com. Dej; Ludovic Iszak, preș. com. Medias; Hirsch, secr. com. Deva; Samoilă Iosze, secr. com. Tg. Mureș; I. Friedman, preș. com. Pitești; A. Benedek, preș. com. Alba Iulia; Alex. Marcovici, secr. com. Oradea; I. Wechsler, secr. com. Focșani; Josef Tratatovici, secr. com. Tecuci; Eli Cohn, secr. com. Botoșani.

Toți vorbitorii au relevat utilitatea conferinței, exprîmîndu-și hotărîrea de a aplica în comunitățile lor învățămintele dobîndite.

București, 18 mai 1969. Într-o tăcere impresionantă, credincioșii ascultă predica rostită d. d. Șef rabin dr. Moses Rosen

BAMIDBAR—PUSTIITE NE-AU FOST CĂMINELE...

Fragmente din predicile rostit de Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen la comemorările de la Oradea și București.

Deschidem, în săptămîna aceasta, cartea a patra a Torei, care poartă numele de ספר בְּמִדְבָּר. În „deșert” și evocă epopea străbunilor noștri care, din drumul de la robia din Mitzraim pînă la limanul făgăduinței din Canaan, au avut de înfruntat primejdiiile, singurătatea și tot cortegiul de suferințe al străbaterii unui deșert, deșertul Sinai.

De pe atunci, însă, ei au știut să înfrunte pustietatea și în mijlocul ei să-și găsească sprijin în muntele care îi poartă numele să găsească în Decalogul ce l-au primit de pe piscurile sinaitice resurse sufletești care să le constituie alinare a suferințelor, suport moral, pavază în fața primejdiiilor și izvor de speranțe.

Ei știau că literele cuvîntului מִדְבָּר Midbar, altfel vocalizate, se citește Medaber și aceasta înseamnă Cuvînt grațit. Ei erau încă de pe atunci pătrunși de sublima idee că, cu ajutorul „logosului”, al cuvîntului dumnezeesc, deșertul poate să se schimbe în grădină înfloritoare.

„Evocăm astăzi uriașul, îngrozitorul deșert al urii și exterminării care a înghițit, acum un sfert de veac, peste 160.000 de frați și surori din nordul Transilvaniei. Ne aflăm aici, în această sfințită sinagogă, impunătoare, minunată în înfățișarea ei și cutremurată avem înainte-ne miile de credincioși care s-au rugat într-însa, o vedem plină de popor, popor între care se aflau părinții, bunicii și străbunii noștri.

DE-AR PUTEA VORBI ZIDURILE SINAGOGII!

O! כְּתוּבָה בְּיָד חֲסִידָיו O! Dacă zidurile acestui מקום קדוש sînt ar putea căpăta grai, dacă ele ar putea să povestească din viața cea plină de învățătură iudaică, de înțelepciune străbună, de etică înaltă, ale generațiilor trecutului, care au muncit aici pe plaiurile acestora ale României, în care se aflau înfrățiiți cu ceilalți locuitori — români, maghiari, germani — în care au adus importantul lor efort pentru propășirea acestei provincii în toate domeniile!

Dacă zidurile ar vorbi, ele ne-ar aduce, peste deceniile care s-au scurs, glasul rugăciunilor gaonului Moșe Fuchs, ז"ל nobilă figură rabinică a acestui oraș, ne-ar face să auzim ecoul revărsărilor sufletești din rugile credincioșilor, splendidele perle morale din predicile care ar răsunat de la acest amvon המקום הקדוש הזה O! Ce înspăimîntător e acest loc! Impreună cu Iacov, părintele nostru, exclamăm și noi acest verset, cînd ne amintim că tocmai în acest loc al rugii și al învățăturii, dușmanii omenirii v-au zvirlit pe voi și pe toți cei ce v-au fost dragi. Aici, în casa lui Dumnezeu, ei au creat unul din ghetourile Oradiei. Aici, în această sinagogă, ați fost sculptați și umiliți, jefuiți și tratați mai rău ca animalele, de aici ați fost duși spre a fi încercați în vagoanele care aveau să vă poarte spre cupatoare și camere de gazare.

פּוֹרְטִי. Pustietate. Deșert îngrozitor. Comunități sfinte, din care fiecare era אֶחָד מֵעַמּוֹת יִשְׂרָאֵל, o obște mamă în Israel, au fost transformate într-un deșert. Căminele v-au fost pustite, iar voi, cei care v-ați întors, cei care sînteți fiecare un miracol, cei care aveți fiecare de povestit, zile și nopți, despre iadul pe care l-ați străbătut, cei care ați lăsat acolo carne din carnea voastră, suflet din sufletul vostru, voi înșivă nu sînteți altceva decît Bamidbar, o înfricoșătoare pustietate. Traiți, munciti, v-ați refăcut căminele, ridat și plîngeți împreună cu ceilalți, dar înăuntrul ființei voastre sufletești totul a fost năruit.

ASCULTAȚI GLASUL MORTILOR

Cine a spus că morții nu mai pot vorbi? Nu simțiți, oare, voi ישראלים rămășițele lui Israel, voi cei afit de puțini care ați supraviețuit familiilor și comunităților voastre nu simțiți oare copleșitoare răspundere ce apasă asupra voastră, de a da grai celor care s-au rugat și au învățat aci, de a exprima durerea lor, năzuința lor, idealul lor?

Morții glăsuiesc și azi. Sufletele lor plutesc aici, lingă noi, și ne cer să nu ne mărginim la tînguiri, ci să tragem învățăminte. Să învățăm ca oameni. Să învățăm ca evrei. Să învățăm ca cetățeni români.

CE ÎNVĂȚĂ OAMENII

Ca oameni. Amare au fost rezultatele ușurinței cu care omenirea a întîmpinat amenințările Führerului. Mulți nu luau în serios programul său de genocid organizat pe care îl proclama, urbi et orbi, împotriva poporului evreu. Lagărele de concentrare apăruseră, urnele cu cenușa victimelor circulau deja, templele și sinagogile se mistuiau în flăcări și unii se mîngiau cu gîndul că furia tiranului se va limita numai la evrei. Ceea ce a urmat a dovedit că:

a) Tiranii care amenință cu genocidul se (în de promisiuni, iar cămașa de forță trebuie să le fie pusă la timp, spre a se evita neglijența pe care o proclamă.

b) Atîta timp cît e amenințată soarta unui popor mic, fie că e evreu, fie că e cel bialfrez, fie că e cel vietnamez, e în joc nu numai soarta acestuia, ci și aceea a întregii lumi. Înfrîngerea legilor morale în raporturile dintre popoare, afirmarea cinică a dreptului celui mai tare și mai mare, transformarea vieții internaționale într-o junglă, primejdioasă înseși temeliile lumii. תְּהִיָּה חֲסִידָיו D-zeu a condiționat existența întregii Creațiuni de îndeplinirea legilor morale ale Torei. Dacă aceste fundamentale etice ale conviețuirii între oameni și noroade vor fi nesocotite, atunci lumea va fi aruncată înapoi în Tohu vavohu, în haosul din care s-a născut.

Să ia, deci, aminte oamenii toți. Dacă nu din considerente etice, atunci din instinct de conservare, datorită sint cu toții să învețe din marea noastră tragedie și să oprească la timp și în mod eficace brațul ucigaș al tuturor celor care mai neagă dreptul la viață al altor popoare, care mai uneltesc la exterminarea sau sugrumarea diverselor popoare.

SĂ LUĂM AMINTE CA EVREI!

Ca evrei. Am rămas puțini; cu afit mai grea e răspunderea noastră. Ei n-au pierdut nici o clipă credință, să n-o pierdem nici noi. Ei au pășit pe pragul camerelor de gazare și au strigat, cu mile, cu zecile de mii, într-un cor ce a zguduit bolta cerească אֲנִי חַסִּידֵי דְּיָהוָה „Cred cu credință deplină în venirea lui Mesia și chiar dacă întîrzie, îl aștept în fiice zi, căci el va veni”. Să oțelim și noi sufletele noastre cu această minunată credință în vermurile mesianice de dreptate pentru popoarele toate, de mîntuire pentru Israel. Ei, cei sfinți și dragi, au mers cu capul sus și au strigat spre cuptoarele de exterminare și au cîntat cîntecul partizanilor. „Nici cînd să spui că mergi pe drumul cel din urmă”. Pentru ei drumul spre Auschwitz nu era, nu putea, fi, ultimul drum. Ei erau siguri, cu o certitudine absolută că „veni-va מָלְכוּת דְּיָהוָה אוֹרְנוֹתָנוּ” ceasul cel visat, cel născut, ceasul în care ne vom lua soarta în propriile mîini și clădi-vom un viitor în care să nu mai poată nimeni să ne ducă כְּבָשָׁת לְפָנֶיךָ, ca vitele la tăiere, în care să trăim liberi și demni, la fel cu toți oamenii.

Să purtăm, deci, mai departe Decalogul. Să nu-l lăsăm o clipă din mîini. Printr-insul am strigat noi, pentru prima dată, într-o lume a sclaviei și a crimei, acela lapidar לֹא תִרְצַח „Să nu ucizi”. Să purtăm, deci, mai departe, în mijlocul oamenilor, crezul în rațiune și nu în forță, ideea că orice crimă trebuie împiedicată, că nici una n-are vreo scuză.

TRĂIEȘTE NEAMUL LUI ISRAEL

Să așorim puteri din acest Decalog și să nu uităm că marele miracol al supraviețuirii noastre e o realitate istorică. În zadar s-a lăudat Nabucodonosor că a înecat în singe Ierusalimul. Amintirea singerosului rege babilonean e demult acoperită de praful mileniiilor, iar cetatea cea sfințită se redeclătește și „Cuvîntul lui D-zeu” răsună iar dintr-însa. Titus, imperatorul victorios, a ridicat un arc de triumf la Roma, pe care se pot citi încă și azi trufărea proclamații care vorbesc despre distrugerea Iudei. Imperiul lui Titus e doar o reminiscență istorică, iar în schimb profeția lui Amos „și ci vor redeclădi orașe pustite și vor locui într-însele și vor sădi grădini și le vor minca roadele și vor planta vii și vor bea din vinul lor” se împlinesc sub ochii noștri. Hitler anunța prin al său „Mein Kampf” distrugerea rasei noastre „inferioare”, nimicirea tuturor popoarelor care nu aparțin rasei „superioare” ariene, Herrenvolk-ului nazist. Blestemată e sinistra sa figură de către toți oamenii, dar în schimb עם יִשְׂרָאֵל „trăiește neamul lui Israel”. Adolf Eichmann a minat zilnic 12.000 evrei la moarte, a aplicat cu tenacitate „Endlösung”, „soluția finală” a problemei evreiești. Cenușa trupului său s-a răspîdit în cele patru vînturi, însă „soluția” sa n-a fost finală, căci iată-ne aici, trăim și spunem odată cu psalmistul כִּי אֵימִתּוֹ וְאֵימִתּוֹ „Nu vor muri, ci vor trăi spre a povesti faptele lui D-zeu”.

RECUNOȘȚINȚA FAȚA DE ROMÂNIA

Ca cetățeni români, să învățăm din cele petrecute și să nu uităm o serie de adevăruri elementare.

a) Dacă trăim noi, rămășițele lui Israel din România, aceasta se datorează singelui vărsat de forțele progresiste și de ostirile eliberatoare care la 23 August 1944 au eliberat România și ne-au salvat viața.

b) Priviți în jurul vostru spre acest minunat tablou. În această sinagogă, unde ați fost chinuți și umiliți, se află, în aceste clipe, alături de noi și ne-au adresat minunate cuvinte de compasiune și îmbărbătare reprezentanții puterii de stat, conducătorii celorlalte culte, români și maghiari, ortodoxi și catolici, protestanți și reformați. Ce transformare radicală de mentalitate înfățișează ora care o trăim! Înapoia noastră se află nu numai deceniile suferinței și anii holocaustului, ci și sfertul de veac al unui regim care a reasezat (ara pe temeliile etice, ale egalității între toți fiii ei, ale libertății și dreptății.

c) Credincioși ai unui cult ale cărui sinagogi au fost altădată arse, ai cărui clerici au fost martirizați și uciși în vremurile de tristă amintire ce le evocăm azi, datorită sintem să nu conținem a lăuda pe D-zeu și a exprima prinos de recunoștință acestei patrii care ne dă, fără nici o turbare, deplină egalitate de a ne desfășura o viață religioasă liberă și demnă, să ne redeclădim instituțiile de cult și să ne păstrăm obiceiurile, tradițiile, cultura mozaică și întreg specificul nostru.

Cuvîntul d-lui

Otto Rappaport - Cluj

(Urmare din pag. 1-a)

Glasil singelui fratelui tău strigă către mine din pămînt...

Cunoașteți cu toții datina străbună despre cadavrul găsit pe cîmp, sau lingă drum. Legea îi obligă pe bătrîni, pe înțelepții și cărturarii orașului cel mai apropiat de locul crimei, să taie un vițel și ieșind la fața locului, să-și spele mîinile zicînd: „Creatorul lumii, Tu care ne cunoști cugetul și conștiința, Tu care știi tainele străfundurilor, uită-te la noi, la mîinile noastre: sînt curate, căci noi n-am vărsat singe nevinovat”!

După 25 de ani a devenit clar și evident că tot ce s-a întîmplat nu s-a încheiat cu procesele de la Nürnberg, sau de la Frankfurt. Procesul pentru stabilirea responsabilității istorice de abia începe. Celebru scriitor Arthur Miller, stînd în fața lagărului de la Auschwitz, spune: „De-acum încolo, nicidec nu o să mă mai pot simți nevinovat. Nimeni dintre cei care n-au ars aici nu mai pot fi nevinovați”. Albert Camus, cercetînd starea sufletească, dispoziția morală și conștiința lumii contemporane deliberează ferm astfel: „Tiranii, nelegiuirea și arbitrarul nu pot fi puse în mod simplist pe seama unor criminali de drept comun, cum nu pot fi puse în spinarea unor sclerați dezumanizați. Răspunderea pentru destinele condiției umane, pentru soarta oamenilor, pentru dreptul lor la viață liberă, la fericire și la demnitate, este colectivă și indivizibilă”. Așa cum spune John Donne: „Nimeni nu este o insulă separată. Fiecare om este o particică a continentului nostru, o fărîmătură a planetei noastre. Dacă valul mării rupe un bulgăre din țărîm, Europa devine mai puțin, mai mică. Ca și cum s-ar clinti un pișe, sau s-ar prăbuși casa prietenului tău. Cu fiecare moarte și eu devin mai puțin. Sintem cu toți un întreg. De aceea nu întreba nicidec pentru cine sună clopotul; pentru tine sună”.

„Clopotul turnului din Buchenwald sună neîncetat, mereu. Sună împotriva amneziei și a uitării. Sună mereu, chemîndu-i pe oamenii de bună credință la vigilență, la solidaritate, la răspundere pentru a putea apăra onoarea și demnitatea speiei umane, pentru a putea apăra sensul și rostul existenței, pentru a putea apăra superioritatea biruitoare a rațiunii, a cinstei și a omeniei.

După 25 de ani am venit din nou aici, al Kever avot. Cu capetele ridicate spre cer, cu credință neștrămutată în idealurile umanității ne uităm în ochii morților noștri. Sacrificiul și jertfa lor n-au fost zadarnice! De-acum încolo sînt prezenți în zbuciumul mării, în vîntul vîntului, în picăturile de rouă căzute peste florile primăverii, în tot ce făurim și creăm. Cînd apare un nor deasupra capului nostru, poate poartă în spinare cenușa lor. Și pretutindeni pe globul pămîntesc, unde forțele binelui, ale luminii și progresului se înlestează în lupta lor decisivă împotriva intolenței, împotriva întinericului și a tiraniei, peste tot destinul nostru este inseparabil legat și înălțat cu destinele omeniei, al binelui și al progresului.

BIBLIA ILUSTRATA DE DALI

Salvador Dali, celebrul pictor modernist, a executat o sută de aquarele în maniera care-i este proprie, spre a ilustra o ediție latină a Bibliei. 61 din aceste aquarele au fost prezentate publicului german în cadrul unei expoziții deschise în orașul Düsseldorf. Aceeași expoziție urmează a fi prezentată mai târziu și în orașele Hamburg și Berlinul occidental.

VIZITĂ RABINICĂ

Șef rabinul Angliei, Emanuel Jakobovitz a acceptat invitația de a vizita obștea evreiască din Australia. Această vizită va avea loc la începutul lunii iulie. Cu același prilej, păstorul spiritual al comunității britanice va fi timp de câteva zile oaspetele obștei din Noua Zeelandă.

ȘALOM ALEHEM ÎN LIMBA SIRBĂ

O răspîdită revistă literară din Belgrad a publicat într-un număr recent în traducere sîrbă povestirea lui Șalom Alehem „Prăjitură boierească”.

EXPOZIȚIE KAFKA

La Biblioteca națională din Ierusalim a fost organizată o expoziție consacrată marelui scriitor Franz Kafka. Sînt prezentate peste 500 manuscrise și scrisori, parte dintre ele inedite.

POEMA EBRAICĂ

Orchestra filarmonică din orașul Russe (R. P. Bulgaria) a executat recent, în cadrul

unui concert dat la Sofia, Poema ebraică, a compozitorului P. Wladigherov.

Această piesă face parte din repertoriul permanent al orchestrei.

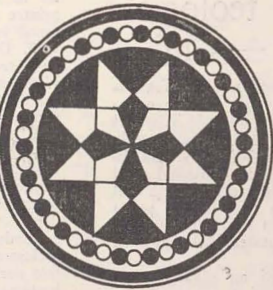
EXPOZIȚIE DE PICTURĂ

Sub auspiciile ziarului „Jewish Chronicle” s-a deschis la Londra o expoziție de pictură a copiilor. Cele 135 de pînze aparțin unor tineri artiști-amatori din diferite colectivități evreiești.

ORORI NAZISTE

Relatări zguduitoare despre ororile naziste au fost făcute de către martori oculari în fața tribunalului din orașul vest-german Ulm, care judecă procesul a doi foști ofițeri SS. Astfel, un martor venit special din New York, unde domiciliază acum, a arătat că circa 2 000 deținuți ai unui lagăr nazist din Estonia au fost arși de vii în ziua de 19 septembrie 1943.

Alt supraviețuitor, Benjamin Naolik, a arătat că unul din acuzați, Helmut Schnabel, obișnuia să-șiucidă victimele strivindu-le gîtul cu piciorul...

VECHE SINAGOGĂ ITALIANĂ RECONSTRUITĂ

În localitatea Casale Monferrato din Piemont (Italia)

a avut loc festivitatea înăurării sinagogii a cărei restaurare s-a încheiat de curînd. La solemnitate au asistat prof. Elio Toaff, șef rabinul obștei din Italia, dr. Sergio Piperno, președintele Uniunii comunităților evreiești din Italia. Au participat, de asemenea, reprezentanți ai autorităților locale.

Sinagoga a fost construită în anul 1595 și a fost distrusă de naști. Ea a fost reconstruită din inițiativa unui grup de cetățeni, evrei și neevrei, cu sprijinul municipalității.

PRELEGERE FILOLOGICĂ

„Cuvinte englezești de origine ebraică”, acesta a fost titlul unei prelegeri recente ținute de Hugh Harris la Societatea pentru studii iudaice din Londra. Sedința a fost prezidată de către rabi dr. Harold F. Reinhart.

Conferențiarul a scos în evidență rolul deosebit pe care Biblia îl deține în cultura engleză subliniind că pe această cale au pătruns în vorbire o seamă de termeni și expresii de origine ebraică.

AȘEZĂMINTUL DE CULTURĂ DIN BUENOS AIRES

Comunitatea evreilor din Buenos Aires a construit în capitala Argentinei o Casă de cultură și educație menită a adăposti mai multe instituții printre care: institutul de înalte studii ebraice, seminarul pedagogic, o școală de zi cu predarea în limbile spaniolă și ebraică. Centrul comunitar cuprinde, de asemenea, o librărie și o sală de conferințe pentru 600 persoane.

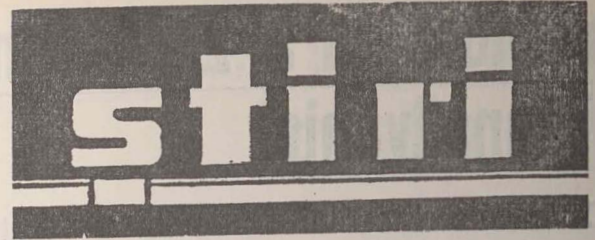
La ceremonia înăurării a luat cuvîntul d. dr. Tobias

acum 25 de ani, de către barbarii naști. Aducem prinosul nostru acestor martiri, căci la temelia libertății și a vieții noastre de azi se află și singele lor.

Viața și gîndirea omenească se bazează pe o aspirație eternă — pacea. „Pace vouă!”, spun în chip de salut evreii. Pace cer în rugăciunile lor credincioși, fie ei creștini, mahomedani sau budiști. Pacea este cel mai scump, mai încurajator cuvînt pe care oamenii îl rostesc în orice împrejurare. Valoarea de neprețuit a păcii o simțim în toate ocaziile, inclusiv acum, cînd comemorăm victimele nevinovate ale urgiei naziste.

Ceea ce s-a întîmplat acum un sfert de veac ne cutremură de indignare și ne ajută să înțelegem și mai limpede ce imensă primăjdie pentru omenire reprezintă alitătorii la război. Căci războiul înseamnă urgie, înseamnă pervertirea naturii umane. În condițiile fascismului și ale războiului dezlănțuit de acesta a apărut coșmarul lagărelor de exterminare, în care medici ce-și pierduseră chipul omenească lucrau nu pentru a vindeca, ci pentru a ucide oameni nevinovați, în care chimiști lipsiți de omenie combinau otrăvuri. Asemenea dezlănțuiri ale urgiilor infernului nu trebuie să se mai repete niciodată! Pentru aceasta este absolut necesar ca toți oamenii de bună credință, indiferent de rasă, naționalitate, religie sau sistem filozofic să se unească în aceeași nobilă năzuință de a salvagarda pacea, de a bara pentru totdeauna calea războiului.

Nu mai așa sacrificiul suprem al celor ce au căzut victime fascismului nu va fi fost zadarnic. Numai așa străvechea năzuință a omenirii de a trăi în pace și înțelegere va deveni realitate.

Kamenzain, președintele comunității, precum și alte personalități din conducere.

SPECTACOL MANGHER LA NEW YORK

Un ansamblu teatral în limba idiș de pe Broadway prezintă în actuala stagiune spectacolul „Meghila”, un montaj muzical-dramatic al unora din cele mai cunoscute poeme ale lui Itic Mangher. Spectacolul se bucură de un remarcabil succes de public și de presă.

UN ZIAR EBRAIC DESPRE SRIITORUL MARIA ARSENE

Ziarul „Al Hamișmar” a publicat recent un amplu articol despre scriitorul Maria Arsen, cuprinzînd date biografice și o prezentare a operei sale.

CATEDRĂ DE ISTORIE A IUDAISMULUI EUROPEAN

Universitatea religioasă Bar-Ilan din Israel a creat o catedră de istorie a iudaismului european. Cursurile vor fi predate de Șef rabinul Olandei, Abraham Schuster.

PROCESUL UNUI CRIMINAL DE RĂZBOI

Procurorul general din Berlinul occidental a încheiat ancheta în cazul lui Otto Boven-siepen, fost comandant al Gestapo-ului din Belin. El urmează să fie judecat în curînd, împreună cu 7 complici, de către un tribunal vest-german, fiind acuzat de participare la asasinarea a 30-000 de evrei.

SIMPOZION LITERAR

Secția britanică a Congresului Mondial Evreiesc în colaborare cu Uniunea scriitorilor și ziariștilor evrei din Anglia a organizat la Londra un simpozion consacrat limbii și literaturii idiș. Au luat cuvîntul d-nii: Josef Fraenkel, Joel Cang, Michael Zylberberg, J. Lisky și dr. M. Ernst.

NOUL PREȘEDINTE AL INSTITUTULUI WEIZMANN

Prof. dr. Albert Sabin, creatorul vaccinului anti-polio, a fost ales în unanimitate președinte al institutului științific Weizmann din Rehovot.

Dr. Sabin s-a născut la Bi-lystok în anul 1906. Din anul 1921 locuiește în S.U.A., unde și-a făcut studiile. Actualmente eminentul savant este profesor la universitatea din Cincinnati.

OBȘTEA DIN HAVANA

În capitala Cubei există o mică obște evreiască de cîteva sute de familii. Comunitatea întreține așezăminte de cult, precum și o școală în limbile ebraică și spaniolă. De Pesah au fost organizate două Sedere colective, la care au participat 250 persoane.

BIBLIOTECA YESHIVA UNIVERSITY

Cu cei peste 8 000 de studenți, Yeshiva University din New York este cel mai important institut de învățămînt superior evreiesc din S.U.A. Recent, universitatea a înăugurat o nouă bibliotecă, tezaur cultural de mare valoare. Din cele 260 000 volume, 150 000 sînt de iudaistică, dintre care 9000 cărți rare și rarissime.

Biblioteca este de un neprețuit ajutor pentru toți acei care se ocupă de studiul iudaismului.

EVREII DIN GRUZIA

Dintr-un reportaj apărut recent în revista „Sovetș Heimland” aflăm date interesante despre colectivitatea evreiască din R.S.S. Gruzină.

Evreii gruzini — stabiliți cu multe secole în urmă pe acele meleaguri — au dezvoltat o cultură și tradiții proprii. Limba ebraică nu a fost uitată. De altfel, se arată în reportaj, la universitatea din Tbilisi există o catedră pentru studiul acestei limbi. Un tînar savant, Isak Davitsvili, a tradus mai multe poeme ebraice medievale în limba gruzină. Un eveniment cultural îl constituie traducerea în limba ebraică a cunoscutului poem gruzin „Viteazul în blana de tigru” de Șota Rustavili.

POVESTIRILE LUI I. SMOKOVELIA

Ziarul „Viața noastră” semnalează apariția unui volum cuprinzînd traducerea în limba ebraică a unora din cele mai cunoscute povestiri ale lui Itzhak Smokovelia, despre care Ivo Andric, laureat al Premiului Nobel, a spus că este „autorul unor creații de mare frumusețe artistică”.

I. Smokovelia s-a născut într-un oraș din Bosnia, în anul 1889 și a crescut în atmosfera patriarhală a unei familii de evrei sefarzi.

Cuvîntul d-lui Nicolae S. Moraru

(Urmare din pag. VII-a)

industrie, în agricultură, în administrația de stat, în cercetarea științifică, în creația artistică — își aduc contribuția activă, alături de poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Frăția și identitatea de țeluri și aspirații a tuturor oamenilor muncii își găsesc, de asemenea, o elocventă expresie în sprijinul unanim pe care îl acordă politicii promovate de România pe plan extern pentru întărirea prieteniei, alianței și colaborării strînge cu toate statele socialiste, pentru extinderea relațiilor de bună vecinătate și cooperare cu toate țările. Poporul nostru, la fel cu toate popoarele, dorește din adîncul ființei sale ca o nouă conflagrație mondială să nu mai poată fi cu putință.

România socialistă contribuie din plin la afirmarea idealului păcii în lume. De acest ideal sînt strîns legate visurile de progres și prosperitate ale tuturor popoarelor, aspirația lor profundă spre o viață care să nu mai cunoască tragedii ca aceea pe care o comemorăm astăzi.

Cuvîntul prof. Tudor Ionescu, președintele Comitetului național pentru apărarea păcii

Cu profundă emoție participăm la această solemnitate de comemorare a conștientizării noastre evreiești ce au fost masacrați bestial,

אין ב' מארע שט, איז די אוכרה פו רי
ווייניג פון צפון-מאנסינלואאניס פארענקומען
נס 18טן מאי. ר. ה. זיב' ב' באר-טא איז גע-
פיל פיל ביי צום לעצטן אָרעם, מיט ב' בוא-
נשטער יידן ווי אויך מיט לענידיגע פון
זיך קהילות פונעם לאנד. מ'האט זיך בא-
ווייניגס קליינס: מ'היינט און נעשטעלע: ב' באר-
טא און אלס פאר שטייער פונעם באטראכט-
טן פארשטאנד פון אונזערע קהילות.

[illegible]

אין די טעג צווישן 18טן און 20טן מאי 1969, האבן איין בוקארעסט פארגעקומען רי לאנד-באראסונג פון די קהילות. איז חשך פון די דריי טעג, האָבן די מנהיגים פון די 75 קהילות פונעם לאנד ארומגעריסט אין א קאנסטרוקטיווער ארבעטס-אטמאָספערע, די קאָנ-קרעטע פראָצעסען פון דער סאָ-טעלענעכער סעטיקייט, האָבן געמאכט א נוצלעכן דערפארונגס-אינסטיטוט, און האָבן אין דערוועלטער צייט באקווען ווערספולע אָנ-ווייזונגן מצד די מנהיגים פון דער פעדעראציע. אין קווענדיקלן נומער וועלן מיר קומען מיט פריסט וועלן דער דאָיקער באראסונג.

א ביישפיל פאר מנהיגס פון
לע מינים, אין אלע צייטן און
ו אלע אומשטענדן.

ס'אין געווען אַ וועגנר הער דירעקטאָר יאָן לונדשעאוו.
פּראָפּאַגאַנדאַ אין קל אַום-דעפּארטאַמענט.

העניינים נערכים ח"מ ז"ד סלס-
ענטשעטע אומצופורדייטן, אהל
פאר אהל פערטער,
זי ידעא צוריק האבן זאן
העמא פאר זיך זאן בילד פ-
ענט פערט זאן נישט, וואס
זי פערט אהל זי וואס זי
האבן זי עניינים, א חוק,
פערטער זי פרייט, וואס
פאר אהל זי פערטער זאן
פערטער זי פערטער, אז זי
פערטער זי פערטער זאן

די אכורה פון דעם 25סטן
רפאג וײַט ס׳האט דעפארטירט
״בן פון צפון״ מראנסולאניע
ו ן די היסטעריסטישע אויסראָ-
גס-לאגערן איז פארטירא
סענט פון דערמאנונג, מיט
פן חתום און צער. פון די אלע

א ביישפיל פאר מנהיגים פון
לע מינים, אין אלע צייטן און
ו אלע אומשטענדן.

[illegible]

במדבר

(המשך פון זייט 11)

שמעלן נאך ביי יידן. דאס וואס האט געזאגט
האט באהיטן אז:
(א) די מיראנען וואס דראגן מיט גענאג-
האטן האלטן זיך, און אז מען דארף זי
אנפאלן באצייטנס דאס צוואנגס-העסער, כדי
צו פארמירן דאס רשעות וואס זי פראקלא-
טירט.
(ב) כל זמן ס'איז באדראגט דער גורל פון
א קליין פאלק צו איז דאס דאס יידישע,
דאס ביאראישע, דאס וועיסנאמישע, איז אין
קאן נישט נאך דער גורל פון דעם דאזיקן
פאלק, נישט דער פון דער נאצער וועלט.
דאס איינברעכן די מאדאלישע געזעצן און
די באצייגונג צווישן פעלקער, די צייטע
באזויפטונג פונעם רעכט פונעם שטארקס
און נרעכטן, דאס פארזארגלען פונעם אינ-
טערגאצאן לעבן אין א דושנאנעלע שטעלע

אין סכנה די יסודות נואם פון דער נועלעס
„תנאי התנה הקב"ה, „נאם האט געשעלט
א תנאי פארן קיום פון דער נאצער יצירה,
ס'קום צו זיין די מצות פון דער תורה.
אויב די דאזיקע עפישע יסודות פון צווא-
געלעבן צו זיין מענטשן אין אומות, ווערן
נישט געהאלטן קערט ווי די וועלט אום צום
אלע זאלן ככן, נעמען אכט. אלע האבן מיר
דעם חוב. אז אייביג נישט פאר עפישע מעשים,
און פארן קיום הנפש, צו לערנען
פון אנדערע גרויסע בראנעריע און אפצו-
שטעלן באצייטנס און ווירקאמט די מערער-
לעכע האט פון די אלע וואס גענידן דאס
רעכט צום לעבן פון אנדערע פעלקער, וואס
מאכן פארשטערקונג כדי אומצוברענגען און
דערשטיקן פארשטערקע פעלקער.

מיר זאלן נעמען אכט אלס יידן

אלס יידן. מיר זענען געבליבן ווייניק,
בכנ גרעסער איז אנדערע אחרות. ווי,
האבן קיין איין רע נישט פארלוירן די א-
סונה, זאלן חיר זי אויך נישט פארלוירן. ווי
האבן איבערגעברענגט די שוועל פון דער נא-
קאמערן אין געשרינג, אין די מיינונגס-
גענדליקער וויכטיגקייט, אין א כבוד וואס האט
העצטיגערט דעם כל השמים „אני נאחמין“
אין גלויב מיט דער גאנצער אמונה אז משיח
וועט קומען, און אפילו ער פארשפערט, ווייל ער
ווארט איר אויף אים יעדן טאג, ווייל ער
וועט קומען. זאלן מיר פארהארגענען אונדז
זעלע נישט מיט דער דאזיקער וויכטיגקייט
דער אמונה אין די משיחישע צייטן פון
נערעכטיקייט פאר אלע פעלקער, פון נאולה
פארן פאלק ישראל, ווי, הנאהבים והנעשים,
זענען געמאכטע מיט געהויבענע קעפ, „האן
את ראש“, צו די פארניכטונגס-אוינוואנדן
האבן געזינגען דעם פארמיאנער הימן, וואס
נישט קיינמאל אז דו גיסט דעם לעצטן
וועג. פאר זי איז דער וועג קיין אוישוויץ

אום רומענישע בירגער, זאלן מיר אפ-
לערנען פון דעם געשעעניש און נישט פאר-
נעמן א ריי עלעמענטאריע אמת.
(א) אז מיר די שארית ישראל פון רומע-
ניע זענען לעבן געבליבן, איז דאס צו פאר-
דאנקען דעם פארגאסענעם כלום פון די
פראגרעסיווע כוחות פון די באפרייטונג
איימינע, וועלכע האבן דעם 23סטן אויגוסט
1944 באצייטנס רומעניע און אנדערע נערא-
בונדעס דאס לעבן.
(ב) קאמט זיך איין ארום איר און זעט דאס
וויכטיגקייט פון דער דאזיקער שול, ווי
ס'האט איר איר געפאלט און רעדן
יידיש געזינגען זיך, איצט, לעבן אנדער, און
האט זיך צו אנדערע געזינגען מיט וויכטיג-
קייט מיטלייט. און דעמאלסטונג-וועג
האט די פאלגשיינער פון די מאכט-ארגאנען,
די מנהיגים פון די אנדערע רעגירונג, די
בונדעס מאנאר, אפגאנגען, און קא-
מוניק, פראפעסאנטן און רעפארמירטע
וואס פאר אריקאלע איבערגעברענגטע
פענאלישע שטעלט מיט זיך פאר די שעה

התייחדותה של שארית הפליטה

(המשך תעמוד 12)

מוציע אגישות אישיות אחרת מתלוות עם
ישראל, אש הרוח והתא האיתני רבי איצור
בן הרקום, כעל האיסרה, שראה כי הוא את
היבן של רותו ועמו בעיניו והיה מושיא
מיסתי של רבי יוחנן: כיוצא בזה צאית אל
אספיינוס קיסר ומאשי נדלי הרוך בס-
הרי יבנה...
— וזה נורא המסוק הזה! — קוראים
גם אנו יעקב בשטחו, בעת שאנו נהנים
שמקדש-מעט זה, מוקד התפילה והתורה,
שיש כאחד הנסאות עונתי, כאן נדחסת
אתם ויקריבתי עליו חיות שופות פאסיטיות,
מאן הובלת לקרנות המוות ותחית הגוא
לקיים מה שנאמר „כי צאן וטהר אמן
היו לחרה, ישראל גוי אחד למשע ולשנינה“...
וכן ופכו ערס וצמיחות בישוא למיבד
צייה ושומט. כך הופכת אתם עצמכם, שכל
אחד ואחד מיכם הוא אור מוצל מאש בדרך
נס ופלא, למיבד, כשגבגב הנבדלות והקו
בלבכם השתלט עליכם —
„האזינו לקול הונדסים! לקולו של
אלה שבחמם ציון לנו את הדיים, לקולו
לחמם במאבקם הם זלנאוף לאדיאלים
בעתם נאבקו הם. קול הונדסים שומע גם
כאן ביום הזה. שמועוהם חזקות כאן
בינו ודורשות שלא נתקפ בלויים, הגה
וזה! התובעות שנגדן לקח, תובעות מעשים“...
...האזינו לקול הנעדרים! הנשמות מר-
הות בינינו!... הרמעות הנבולות התאצו
הפעם לא רק „עזרת הנשים“, אלא באלים
כלו. המוניים הנבולות נעים בבכי כמסור
ומר, לימיני מתיפה כתובים אסיר-אוישיו
מספר 37013, המחזאי י. ל. ברוקשטיין.
הכל בוכים הם...
ומבע למסר הממות „רק בקושי בוקע
קולו המהלך ברעפות של עובדיה נוסמן, ראש
הניו רומניה: „הקולות הקדש מסמכר נפשם
על קרשת השם... מנשים קלו... ומארויות
גברו... וניקיות דם לא ינקיות“...
והענינים הרומינעל כאילו רואות את
הרב הכולל הרומינעל כשהוא צועד אחרות
ואומר את המלים האחרות של „קריש
ותום“: עושה שלום בפרומינעל הוא יעשה
שלום עלינו ועל כל ישראל, אמן.

החרות שלנו, שתננו אותו לא-כבר, „שלא
אחר כלבד שפר עלינו כלכותינו / בכל רור
דורו עושים עלינו כלכותינו / והקס"ה סצילונ
סרד...“
בנאום-אוכרה מרשים, בהתייחרו עם זיכר
רונס של ששת מיליוני הקדושים מאכ"ה,
חללי השואה, אסר הרב הכולל-ר' רוג' משה
רוזן בין היתר:
...לקח השואה הוא, שבשעה שצורר-היה-
רים מאים עלינו בהסמרה, אסור להתייחס
אליו בבזוף. עלינו להאמין באוימים
אלה ותובתה של האנושות היא לגרוע את
רוע-הרצח, אחרת, צורר זה מסוגל הוא
לקיים בהסתה. בשעה שעדים אנו מחרש
הסתה רציחיים, „לירוק אל הים“ של שא-
רית הציפה, של ניצולי אושוויץ, המסימים
הרפת ציון, בה הניעו סופסוף לחוק-מיכס
חיים, בשעה זו חובת האנושות היא לנפוש
באמצעי הננה. סכנה זו היא לא רק סכנתנו
כלבד, אלא סכנה לעולם כולו. כל עור-שיהיו
כחות שהורים בעולם הרוצים לפתור את
הסיכסוכים ע"י מלחמות ולא ע"י מ"מ, —
סכנה של אושוויץ גרענית תרחם מעל לראש
האנושות כולה, סכנה באמת-מידה עלומית.
בהתרגשות עזה כיבד את זיכרונם של חללי
השואה פרופ' סורדר יונסקו, וי"ר
הוער האומי למען השלום:
...תקוותיהם, דם וחייהם של הקדושים
האלה, הם אכני היסוד לאנושות בת-זמננו
ולחירות“... אפרו איש תנועת-השלום.
כסים גרדי... סכים הרב הכולל לרומינעל-
...הביטו וואו, רבותי, את התורה
הנדר! בבית נוסת זה, בו הושפל כבודו,
נמצאם בשעה זו עמנו נוסת פנו אליו בדבוי
ונוח ועידול נפלאים, באי-כח השלטונות,
מנהיג שאר התורה, רומאניס ווונגאריס,
אורטודוכסיס וקאטולים, פרוטסטאנטיס ופורי-
מאטיס. אלו שנינוים כבירים, בתנאליק
חייצת השקפה בה אנו חיים! מאחורינו נלך
צאצא דם עשויים של סבל ועל שואה,
אין גם חצי יובל של מוסר שחושלת על
יסוד המוסר, והשוויון בין כל התושבים, הנפוש
והצדק...
...שם ישראל זי"י

(החשבון אויף זייט 9)

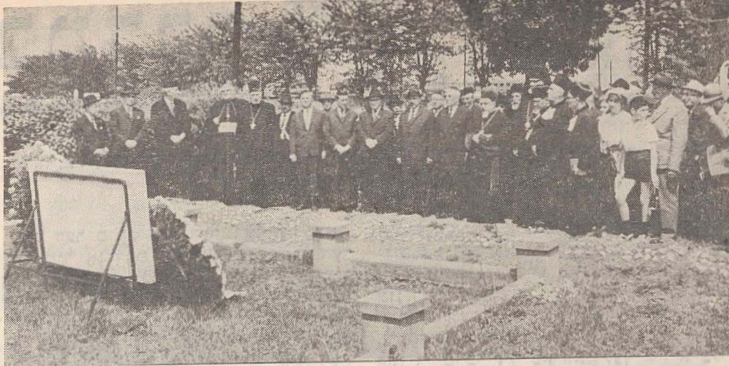

של היהדות הדתית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 208
סיון תשכ"ט

התייחדותה של שארית

הפליטה עם קדושיה

זרי זרחים על קבר סמל של הקדושים בבית העלמין הבוקרשטי שבהגב ג'ורג'ולו
Depunere de coroane de flori la mormintele simbolice ale martirilor din cimitirul
Giurgului — București

הועידה הארצית

של הקהילות היהודיות

ב מ"א 18-20 מאי ש"ז התקיימה בבוקרשט הועידה הארצית של הקהילות הקדושות שב וסני. נכחו צירים מכל 75 הקהילות הכילה את היישוב היהודי בארצנו. באחריות של עבודה קונסטרואטיבית ניהל מנהיגי הקהילות דיונים בעיות קונקרטיות של חיים וזאת היומיומית, עשו חילוניים ודתיים יעילים וגם קיבלו הוראות בעיות עקרוניות מהחיות הפרוצדוריות.

א - דיווח על פעילותה של פדרציה הקהילות מהעידה האחרונה וזכר דיווחי דיווח מ. א. שחש, מוכר מליו.

ב - הרצאת חרב הכולל ד"ר דוד משה רון על המשימות העכשוויות של הקהילות.

ג - ויכוחים.

דברי תורה

מפי חכמי רומניה וגאונ' ז"ל

פרשת שלח

י'עלו בנגב ויבא עד חב-רון (במדינת יג, כב).

פרשת בהעלותך

וזכרו את הדגה אשר נאכל במצרים ח'ינם (במדינת יג, כב).

עמוד רש"י ז"ל על הקושי שבהבנת תואר-הנזעל, "ח'ינם": כלום אפשרי הוא שהמצרים נתנו להם דגים ח'ינם? אם כן לא היו נותנים להם ח'ינם, דגים היו נותנים להם ח'ינם? איך אפשר רש"י לכתוב "ח'ינם" פירושו ח'ינם מן המצרים שקיבלו סובסידיות בלי קיום מוצאות.

וצדקתו ראינו בדבר ש"ח'ינם" פירושו בלי מוצאות מה מצרים ח'ינם? "ח'ינים" וראי' איך ח'ינים? (אויב א. ס.) כלומר, אכרסה אע"פ היה באכרסה גדולה המירגה. כי קיים מוצאות אף שאינם צריכים להיות. אבל איך יורא אלהים? מפני שצדקתו ככה ונותן ח'ינים, "ח'ינים", כיכר בלי מוצאות, וראי' איך א-רחים? לייב פאלקס (דבר משה' ליב פאלקס ז"ל סיני, מספרו שבכ"י)

שם

וישאלו שני אנשים בזה וזה... ויתבאר... וי'... יגד רמשה" (שם יא, כו-כו).

יש להבין, מה היתה כל הרה הגדולה של הנער, עד כדי כך שהושע ביקש אפילו את ח'ינים? (שם יא, כו-כו).

החוש, החלימה האנן, הודו תקיורו של משה כמנהיג ודורו וחשש שאלה שהתבאבו שואפים לקחת את מקומו של המנהיג, בניגוד דוד שאמר, "דבר אחד לרוב" (מגדליון לה) ולפסוק "בניש ארץ רבים לה" (שם) "אבל כה, ומה שהגיד ש"שאוור" המנהיג שיתקשר השם מאהר שהם אינם מורידים כשהם רבים, אלא הם חוששים מעל העיבור, כי הם נשואים במחנה ויש להם יכולת להתקשר עם ראובן העיבור יתור ממש, ויכול להיות שיגדל ערס ילד העיבור של ששה, זו היתה הח"רה הגדולה.

(הרב שאול בראד ז"ל - קרלי, בספרו, "חלק לעו-ד"ר דב"ר וירושלים, בספרו 99

בלג בעומר תשכט
חלא ארבעים שנה
תנועת הנוער "בני עקיבא".

ראדיו אמסטרדם
שיר ראיון עם חולש
חן והוסיקאי פריד
גזה, מיוצאי סינט, למי
לאת לו 65 שנה.

נועם וזוהר, בן 14,
תלמיד בית ספר תינו
בישראל, צבר 45 וקו-
דוט מתוך 52 האפשרי
ריות בחיזיון התני"ך
העולמי לנוער והוכתר
נחתו התני"ך העולמי
לנוער.

לחלאת 85 שנה
להולדת הסופר נאקט
ברוד (27 מאי), שנפטר
לא חתך, חופיע ברוד
צאת ספרים קולחמר
בשטוטגארט, מאקס
ברוד - איין פורטרס

עולמנו

(מאקס ברוד - דמות
דיוקן, הקהילות התי
קיפה הראשונה על
הסופר ופילוסוף יהדות
חבר וספר. הסופר
וההומוריסט ב. וסלינג,
הנכים לתוך ספרו נט
שירות ומחבלים של
ברוד שטרם זכו לפיר
סוס.

עלוא עשרים שנה
לגותו של החטיף וה-
עסקן הגדול ס'ס'רן
ווי"ז נ' נארה"ב.

בבית הספרים ה-
לאומי והאוניברסיטאי
בירושלים מוצגת תע-
רוכה על הסופר פראנץ
קאפקא, המגלה פנים
חדשות בקאפקא, ביי-
חוד בוטיותיו היהו-
דיות, באחרית ימיו
והקרב קאפקא ליהדות
עבקת פנישה עט
נוקטת שפנים "יהדות
נפוליון שבניקולו בפראנץ
התעורכה מציגה כתבי
קאפקא מתורגמים לעב-
רית, ח'יבורים על קאפ-
קא, אינסטרואציות ליי-
צירותיו וכו'.

ועיונה מקיפה על
הסופר והזמני "יהודי
אסור מ. ארסנה הוב
לנת פעילותו הספרו
חית ופזיטים ביאורא-
פיס-הופיעו בימות
הישראל, על השמרה".

ובל דוקי העיר היא הקדושים
אל חזי ירחצו את ידיהם
ויעשו ואסרו ירכו לא שבו
האת הרם הזה" (ברוך כא, ו-ז).

ובלי על דעתו ועתה, שוקני
ה"כ"ריו שובו ומ'ס הן?
ובלי סטח"ר מה? פס הנהגה
ה"נרות חזלי את הנהגה של
השכח"ן? נמצא ע' זה דוקני
ה"עיר כדי שלא יסחור וסח'ס מן
ה"נצח", ש"יכירו לא "שכח"
ה"יכנס לנצח".

(מדברי הרב הכולל ד"ר דוד משה
רון בנאום האבי' לקדושי סראני
סיניבוה הצפוניים בעיר ג'ורג'ולו
דיו בליו באיר השמטה).

גרסוארדיון, כו אייר תשכט.

בכתי הכנסיות המעשים שעודם קיימים
בסראנילכניה הצ'נית יש למצא, כימי
הספירה האלי, כרונים על הרלנות, כרונים
שהדפסו כסנוניתכת בה וכללים המשה
סדורים אלו: סיספר הצרא, ספופרס, שכונת
הגישו בה יש, יום הגירוש, יום בו הניע
לאושו"ץ (יום הארציים), הארציים בשנת
תשכט.

גם על רלתי של בית הכנסת הגדול לאור
סדורכיסם "שגרסוארדיון" אנו ניפנשים
בכרוז שכזה, שנספר ונכחן מתוך ח'ר ה
מאלה שהניעו לכאן מהשיגות הגירחות
שבאזוור, לאזעקתה של סדרציות הקהילות
היהודיות שבדוסמיה, בכדי להתייחד עם
זיכרונם של אבותיהם, אחיהם, אחיותיהם,
יובל שנים. רם כלאן מאלהרן שביישו-
בום כספראסכנונית הצפוניות למען להיפגש
את הסנהג' הרב ח'ני של

היהדות הרתית הרומנית, הרב הכולל ד"ר דוד
משה רון, ראש-המסדרים בעצרת האזכרה.
כוחנים וסוקרים הם, זו הפעם ה-25,
את הכרוז של הרל' וצטרפות תאחום:
רק במלוא נימא שום הארציים הזה לא
הפר ליום הארציים של הים, ליום שריפתם
הם בתאריגאנו...

בין אלה שכונתו רגלם עצרת התייחדות
זו ראינו את הוירי היחיד
שנשאר לעלשה ביישוב המאמורווי
הונה-רה"ו'ס (אונסערדינוע), שהחריב על
סוכה אושוויי אשה וחמישה ילדים; את הרב
נפתלי האלפרס סמאספר שבא להתייחד עם
זיכרון שבעת הילדים שלו; את האיקר
היהודי מהפשו השתוב שבסאן-סאראלאס-
שילוי, מי שמייצג כיום את כל הקהילות
הקדושות שמסביב לקהילת היראלמאש לשעבר
ואתה בכלל. ועוד, ועוד.

מכרנו זה אנו למרים על חומדי ה-
השמיה הזל מ-23 מאי 1944 (ג' סיון תש"ד)
ועד לאנן כינוי, רכבו הסמות שהיו דוה-
רות יום ולילה על פני מסילות הברזל של
אירופה הכבושה, הובילו אל מחנות אושוויי
שבעה מרגנסורדים גרסוארדיון, כס"ה
כאלושים אלף יהודים מגרסוארדיון והס-
ביכה.

גרסוארדיון... קהילה עתיקה זו, שהתהרה-
קדושה שלה גוססה עוד בשנת תת"א" ר' מיננס
גרסוארדיון עם ששעה רבניה שיהינו פאר
בעיר זו, של חזק הקריש: הרב נפתלי עבי
ליפשוויי (נפטר בתלנ), הרב ירגאמיש
ווינא (נפטר תשנ), הרב יס' וינפול
(תקצט), הרב דוד יוסף הוירי ורמן (תר"ב),
הרב שראלי-עקאאהרן גרסובר (תרלס)
והאחרונים מרבניה ר'משה-הרש פוסק ובני
הרב בנימין ז"ל.

גרסוארדיון! עיר זו ששימשה מרכז ומי-
קלס לנאוגי דוה כראש-בית-הדיון ר' מיננס
ציפסכום, כרבה של קהילת ויסרינג-ביאור'ר'
שמעון פולאק בעל-מברספר, שאלות ותשוכות
שם משעין, רב אשכנזי ויורע ח"ן; כר'

שלום פולאק
(המשד במסד 10)